

Slachtoffers WO II krijgen Stolperstein

Met de klok mee: Speijer Sterk, Arnold Sterk, Aart Vermeulen, Henk van Lierop, H.P. Vermeulen, C.J. van den Ham.

CULEMBORG - De Stichting Stolpersteine Culemborg heeft het afgelopen jaar alle 39 in WOII uit Culemborg weggevoerde Joden met een Stolperstein geëerd. Enkele maanden geleden besloot het bestuur om op 24 oktober ook voor zes niet-joodse Culemborgse slachtoffers zo'n 'struikelsteen' te plaatsen. Men zocht daarvoor samenwerking met Beusichemmer Richard van de Velde, die twee jaar geleden uitgebreid onderzoek naar ze heeft verricht.

Door Richard van de Velde

Gunther Stemnig legt Stolpersteinen in Culemborg.

Hier volgt hun introductie: 's Morgensvroeg op 25 juni 1941 werd Henk van Lierop samen met zijn partijgenoten vader en zoon Sterk en Cees van den Ham in Culemborg door de SicherheitsDienst gearresteerd. Dit hield verband met de drie dagen daarvoor uitgebroken oorlog tussen Duitsland en Rusland. In de weken daarna werden ruim 600 Nederlandse communisten en socialistische opgepakt. Als leden van de Communistische partij werden zij als staatsvijanden gezien en via de Arnhemse gevangenis in kamp Schoorl gevangen gezet. Toen dit kamp eind oktober 1941 werd opgeheven, werden de meesten hieruit overgeplaatst naar het beruchte kamp Amersfoort. Van hieruit werden de Culemborgers overgebracht naar concentratiekamp Neuengamme, nabij Hamburg.

Experimenteel vergast

Helmonder Henk van Lierop (1903) was getrouwd met Anna Vink en woonde in Culemborg op Molenwal 29 (tegenwoordig 't Jach 15). Ze hadden samen geen kinderen. Hij werkte in Culemborg als sigarenmaker bij de Cadena. In april 1942 bezocht een medische commissie Neuengamme. Zij had als taak het selecteren van gevangenen die 'verwijderd' moesten worden. Veelal waren dit ernstig zieken, geesteszieken, joden of communisten. 45 Nederlanders, waaronder Henk, werden geselecteerd. In het 325 kilometer zuidoostelijk gelegen 'Landes-Heil- und Pflegeanstalt' Bernburg werden op deze mensen proeven genomen om vast te stellen wat de meest effectieve manier

was om mensen door vergassing om het leven te brengen. In een kleine gaskamer van 14 vierkante meter, stroomde koolmonoxidegas, tot een dodelijke hoeveelheid was bereikt. Sommige slachtoffers kwamen daarna nog terecht in de sectiekamer, waar vanwege 'wetenschappelijk onderzoek' hersenen werden verwijderd. Uiteindelijk werden de stoffelijke overschotten naar de lijkruimte gebracht, waar ze uiteindelijk in de verbrandingsoven werden verbrand.

Scheepsramp

De 39-jarige Cees van den Ham leerde het vak meubelmaken van zijn vader en werkte bij Kramer-Freher in Culemborg. Hij woonde met zijn vrouw Jannigje en zoon in het Havendijkkwartier op de Hoge dorp 11, de tegenwoordige Loentjes. 20 april 1945 waren er geruchten in het kamp Neuengamme dat de bevrijders naderden. Alle gevangenen, waaronder Cees, werden in goederenwagens gepropt en vertrokken richting Lübeck. Hier aangekomen werden op bevel van de SS de transporten overgeladen op de Athen en andere schepen die ze transporteerden naar de in de Lübeckerbocht, de baai die toegang geeft tot de Oostzee, liggende schepen Cap Arcona, Thielbeck en Deutschland.

Op 3 mei 1945 werden deze schepen plotseling aangevallen door enkele squadrons Engelse Typhoons jagers. Deze waren niet op de hoogte dat de schepen bevolkt waren met gevangenen uit concentratiekampen. Zowel de Thiel-

beck als de Cap Arcona stonden in een oogwenk in lichterlaaie. Velen waren door honger, ziekte en onderdane mishandelingen zo verzwakt dat ze zich niet meer uit de voeten konden maken en jammerlijk in de vlammen omkwamen. Van de gevangenen die kans hadden gezien van de schepen te springen in het ijskoude water verdronken de meesten. Bij deze grootste scheepsramp aller tijde kwamen ruim 7000 gevangenen om.

Vader en zoon Sterk

Binnenvaartschipper Arnold Sterk (1879) was weduwnaar en had zes kinderen: Speijer, Riek, Maaike, Arnold, Netty en Lenie. Arnold woonde, samen met zijn zoon Speijer, op Rijksstraatweg 9 in Culemborg. Begin mei 1942 lag Arnold met naar alle waarschijnlijkheid bloedvergiftiging in de ziekenbarak van kamp Neuengamme. De S.S. voerde selecties uit onder de zieken, waarbij zwaar zieke, werkonbekwame gevangenen werden uitgezocht en daarna werden gedood door een dodelijke injectie in het hart. Op 5 mei 1942 werd Arnold hier slachtoffer van. De 32-jarige meubelmaker Speijer Sterk woonde nog bij zijn vader Arnold Sterk en werd tegelijk met zijn vader door de SD opgepakt. Op 1 augustus 1942 werd Speijer om onbekende redenen vanuit kamp Neuengamme per trein naar concentratiekamp Dachau overgebracht. Op een gegeven moment brak er onderweg in de trein een opstand uit waarbij hij door vier SS'ers zodanig met geweerkolven werd mishandeld, dat hij hierdoor overleed. Op 1 augustus 1942 staat

hij in kamp Dachau als overleden politieke gevangene te boek. Aart Vermeulen, woonde op de Rijksstraatweg 11. Hij was in juni 1944 gescheiden van C. Hak. Hij had bij haar vijf kinderen. Zij namen na de scheiding officieus de achternaam van hun moeder aan. Aart was secretaris van de Nederlandse Bouwvakarbeidersbond en sympathiseerde met de Communistische partij. Voor deze laatste partij verspreidde hij illegale kranten. Door verraad heeft de Feldgendarmrie hem in januari 1945 met gebruik van veel geweld gearresteerd. In een aardappelkuil in de achtertuin trof men een radio en "enkele Duits vijandige papieren" aan. In een bunker bij het Klein-Seminarie is hij tijdens de verhoren zwaar mishandeld, waarna hij zwaargewond op een open vrachtwagen is overgebracht naar fort 't Hemeltje in Utrecht. Na de aanslag op Rauter, de hoogste politie- en SS-chef in Nederland, kreeg de SD-commandant te Utrecht de opdracht om als represaillemaatregel 17 'Todeskandidaten' te fusileren in Fort De Bilt. Aart behoorde op 8 maart 1945 ook tot deze groep.

Straatnaam

Verzetsman H(enk).P. Vermeulen (1899) woonde op de Van Pallandt-dreef 3 en was boekhouder op de houtzagerij van Verwoerd. In Culemborg is hij bij de generatie die de oorlog bewust heeft meegemaakt, nog immer een begrip. Er is zelfs een straatnaam naar hem vernoemd. Henk organiseerde vanaf 1943 in Culemborg het plaatselijke LO-werk, de landelijke organisatie voor hulp aan,

vooral joodse, onderduikers en maakte later deel uit van de plaatselijke Knokploeg (verzetsbeweging). Hij was ondermeer betrokken bij de organisatie van een overval op het distributiebonnenkantoor in de Slotstraat. Hier werden veel bonnen buitgemaakt, die nodig waren voor de levensonderhoud van onderduikers. Op 31 juli 1944 werd hij door de Duitsers gearresteerd en naar de gevangenis in Arnhem overgebracht. Hij is daar bij de verhoren zwaar mishandeld. Hij werd vervolgens overgebracht naar kamp Aurich-Engerhufe, dat bij kamp Neuengamme hoorde. Hier was hij dwangarbeider bij de aanleg van de tankgracht rondom de stad Aurich en bij de aanleg van de Friesenwall. Door uitputting en ziekte overleed Henk hier op 28 november 1944.

Op 24 oktober vanaf 13.00 uur komt kunstenaar Gunther Demnig naar Culemborg om onder toezicht oog van familieleden van de slachtoffers Stolpersteine te plaatsen bij de voormalige woningen van deze zes Culemborgse oorlogsslachtoffers. Dat zal gebeuren in volgorde zoals ze hierboven zijn vermeld. Als eerbetoen aan de omgekomen joodse inwoners van Culemborg wordt er ter afsluiting rond 14.15 uur een grote Stolperstein geplaatst bij de voormalige synagoge aan de Jodenkerkstraat. Belangstellenden worden hierbij van harte uitgenodigd, bij deze ceremonies aanwezig te zijn.

Voor meer en gedetailleerde informatie zie websites: www.oorlogsslachtoffersculemborg.nl en www.stolpersteineculemborg.nl.